

CUMHURİYET'İN KURULUŞUNDAN BUGÜNE TÜRKİYE'DE SOSYOLOJİ GELENEĞİNDEKİ DEĞİŞİMLER: BİBLİYOGRAFYA İNCELEMESİ

Gülsevim EVSEL*

Bu çalışma, Cumhuriyet'in kuruluşundan bugüne kadar Türkiye'de ortaya çıkmış ve gelişmiş olan sosyoloji geleneklerini bir bibliyografi incelemesi üzerinden incelemeyi amaçlamaktadır. Sosyoloji disiplini, özellikle içinde yer aldığı ve geliştiği toplumla iç içe olmayı gerektirdiğinden Türkiye'de Cumhuriyet'in kuruluşu itibarıyla ülkenin deneyimlediği toplumsal buhranlar, olaylar ve değişimler akademiye, özellikle sosyoloji disiplininin çalışma konularını etkisi altına almıştır. Bu nedenle, toplumların tarihini anlayabilmek için içinde gelişen sosyoloji geleneğine kulak vermek yerinde olacaktır. Sosyoloji geleneğinin farklı zamanlar içinde farklı çalışma konularını benimsemesi nedeniyle, sadece bu konulara bakarak dahi toplumların içinden geçtiği değişim ve dönemlerle ilgili fikir sahibi olunabilir. Burada ilgili literatür ve bibliyografyanın incelenmesi ile, okuyucunun toplumla ilgili benzer şekilde fikir sahibi olması beklenmektedir. 1960lı yılların sosyoloji bilim anlayışı ve ele aldığı konularla, 80li yılların bilim anlayışı ve ele aldığı konular anlaşılacağı üzere birbirinden oldukça uzağa düşmektedir. Bu çalışma, söz konusu bilim anlayışları ve araştırma konularını, ilgili dönem içerisinde sahne olunan toplumsal olaylar ve tarihsel süreçlerle olabildiğince ilişkilendirerek ilgili değişimi gözler önüne sermektedir.

Anahtar Kelimeler: Bibliyografya, Cumhuriyet, Sosyoloji Tarihi, Türkiye.

CHANGES IN THE TRADITION OF SOCIOLOGY IN TÜRKİYE SINCE THE FOUNDATION OF THE REPUBLIC: A BIBLIOGRAPHICAL REVIEW

Abstract

This study aims to examine the sociological traditions that have emerged and developed in Türkiye since the foundation of the republic through a bibliography. Since the discipline of sociology requires being intertwined with the society in which it is located and developed, the social crises, events, and changes experienced by the country since the foundation of the Republic in Türkiye have influenced academia, especially the subjects of study of the discipline of sociology. Therefore, in order to understand the history of societies, it would be appropriate to pay attention to the sociological tradition that has developed within them. Since the sociological tradition

* Dr. Öğr. Üyesi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü,
gevsel@yyu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-1733-3966>

has adopted different subjects of study at different times, it is possible to have an idea about the changes and periods that societies have gone through just by looking at these subjects. The reader is expected to have a similar idea about society by analyzing the relevant literature and bibliography. The 1960s conception of sociology and the topics it deals with and the 80s conception of sociology and the topics it deals with are quite far from each other. This study presents these conceptions of science and research topics in relation to the social events and historical processes that took place during the relevant period as much as possible.

Keywords: *Bibliography, Republic, Sociological History, Türkiye.*

Giriş

Türkiye'de sosyolojinin ortaya çıkışı, gelişimi ve konuları dünyadaki ve ülkedeki toplumsal değişimlerin getirdiği ihtiyaçlarla paralel bir şekilde ilerlemiştir. Ülkedeki devlet üniversitelerinde önce dersler olarak verilen sosyoloji eğitimi, kısa süre sonra ayrı bir kürsü olarak, nihayet sonrasında ise bağımsız bölümler olarak Cumhuriyet'in kurulması ve toplum içinde başlattığı devrimler ve değişimlerle birlikte ortaya çıkan farklı ihtiyaçlara yönelik gelişerek yerini almıştır. Bu çalışmada, Tezcan'ın (1969) bibliyografya çalışması ve literatürdeki ilgili çalışmalar derlenmiş; Cumhuriyet'in ilanından bugüne sosyoloji yazınının gelişimi ve ele aldığı konular üzerinden akademik ilgililerdeki değişimler değerlendirilmiştir.

Sosyoloji, en genel anlamıyla toplumun bilimidir. Ancak bu toplumun durağan değil, sürekli değişen, dönüşen, teknoloji, ekonomik ve siyasi ilişkiler ve ayrıca kültür ve dinle etkileşim içinde bir yapı olduğu düşünüldüğünde, Cumhuriyet'in kuruluşundan bu yana nasıl bir araştırma konusu çeşitliliği göstermiş olabileceğini tahmin etmek zor olmayacaktır. Türkiye'nin tarihinde yer alan ve beraberinde çok çeşitli hak ihlallerini getiren siyasi, askeri ve ekonomik buhranlar; uluslararası konjonktürde içerisinde yer aldığı, almaya çalıştığı ve dolayısıyla çevre, insan hakları, cinsel kimlik ve özgürlüklerle doğal ve zorunlu olarak kurduğu ilişkiler, teknolojik gelişme ve sanayileşme ile birlikte çalışma ve iş yaşamlarında oluşan değişimler, zaman içinde doğa bilimlerine ve sosyal bilim yöntemlerine yaklaşımlarındaki benzerlik ve farklılıklar bunlardan yalnızca birkaçıdır.

Türkiye'de Cumhuriyet'in kuruluşundan bu yana modernleşmenin izlerini eğitim dahil toplumsal hayatın her alanında görmektediriz. *Bir Cumhuriyet Çınarı* adlı üniversite tarihi belgesel niteliğindeki çalışmasının giriş bölümünde Erbaş (2016, s. 6), okullaşmanın modernleşmenin temel öğelerinden olduğunu belirtmektedir. Sosyoloji disiplini modernleşmeyi, toplumla olan yüksek etkileşimi nedeniyle hem inceleyen hem de eleştiren bir tutum sergilemektedir. Öyle ki bu çalışma ile bu eleştirel geleneğin, Berkes (1941a) tarafından ele alınan Batı medeniyeti, Boran'ın (1940, 1943a) eserlerinde ele aldığı hümanizma tartışmalarının günümüz sosyoloji yaklaşımları ile değişen toplum-akademi biçimleri çerçevesinde uyarlanarak

ve gelişerek halen benimsendiğini görmekteyiz (Nalbantoğlu, 2003, 2007). Öyle ise, sosyolojinin bir bilimsel disiplin olarak doğa bilimleri gibi durağan olmadığı, toplumsal değişme ve eleştiriyi ilgisinin odağını oluşturan toplum tartışmalarının ve teorilerinin merkezine yerleştirdiği söylenebilir.

Bu nedenle, diğer pek çok bilim dalı yerine sosyoloji biliminin zaman içinde ele aldığı konuların incelenmesi toplumsal değişmeler ve toplumun karşı karşıya olduğu modernleşme bağlamında yapılacak bir tartışmaya veri sağlayacak, ışık tutacaktır.

Çalışma öncelikle Türkiye’de sosyoloji dersleri, kürsüsü ve bölümünün hangi tarihlerde ve nerelerde açıldığı bilgisini derleyip ele almakta, sonraki bölümlerde ise bu disiplin içerisinde hangi dönemlerde hangi konuların daha çok çalışıldığı ile ilgili bazı veriler ışığında tartışmalar sunmaktadır.

1. TÜRKİYE’DE SOSYOLOJİ

Türkiye’de Kurtuluş Savaşı sonrası Cumhuriyet’in 1920 yılında ilan edilmesi, dünyada yaşanan toplumsal olaylardan bağımsız ele alınamaz. Ülkenin gerek siyasi gerek ekonomik gerekse sosyal yeniden inşası, ne yazık ki dünyada 1914 ve 1922 yılları arasında yaşanan I. Dünya Savaşı ve 1929’daki Dünya Ekonomik Buhranı’ndan olumsuz etkilenmiştir. Bu nedenlerle ülkede Batı tarzı bilim 1930 yıllarından sonra benimsenebilmiştir (Toprak, 2012; akt. Erbaş, 2016, s. 7). Cumhuriyet ilan edildikten sonra okullaşma üzerinden modernleşme yolunda hızlı adımlar atmaya gayret eden ülkenin Cumhuriyet tarihi öncesinde sosyoloji alanında yaşanan ilklerin en önemlileri Çelebi’den (2010, s. 36) bu şekilde derlenmiştir: Türkçe’deki ilk sosyoloji ders kitabı Ziya Gökalp tarafından yazılmıştır. Bu kitap Ziya Gökalp’in İstanbul’daki Darülfünun’un Edebiyat Şubesi’nde verdiği derslerin metnidir. Kitabın adı *İlm-i İçtimai*’dir. Yayın yılı 1913’tür (Rumi 1329). Kitap 64 sayfadır. Kitabın yayım yeri İstanbul’dur. Yayımcısı Darülfünun-i Osmani Edebiyat Şubesi’nden Hamit Sadi’dir (Selen). Kitap Türkçe’dir ama Arap alfabesiyle yazılmıştır (Toprak, 1988).

Türkiye’deki ilk sosyoloji dergisinin adı *Ulum-ı İktisadiyye ve İçtimaiyye Mecmuası*’dır. Dergi 1908-1911 yılları arasında yayımlanır. Dergiyi çıkaranlar Ahmet Şuayp, Mehmet Cavit ve Rıza Tevfik’tir (Bölükbaşı). Derginin yayım yeri İstanbul’dur. Dergi 27 sayı yayımlanmıştır (Ülken, 1979).

Türkiye’de ilk sosyoloji dersi lise seviyesinde verilmiştir. Ders Ziya Gökalp tarafından 1911/1912 yılında o zaman Türkiye sınırları içinde olan Selanik’teki İttihat ve Terakki Sultaniyesi’nde verilmiştir (Kaçmazoğlu, 2003, s. 51-52).

İstanbul Üniversitesi’ndeki ilk sosyoloji dersini Edebiyat Fakültesi içinde 1910 yılında Ahmet Şuayp vermiştir. Dersin adı: “İlm-i Cemiyet”dir. Ancak, Ahmet Şuayp Hukuk Fakültesi’nin hocasıdır. Ahmet Şuayp’ın verdiği bu ders günümüz ölçüleri içinde bir servis dersi olarak değerlendirilebilir. İlk sosyoloji kürsüsü İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü

içinde tesis edilmiştir. “İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Kürsüsü”nü 1914 yılında Ziya Gökalp kurmuş ve ilk dersi de kendisi vermiştir.

Coşkun (1991, s. 15) Balkan Savaşları sonrasında İstanbul’a gelen Ziya Gökalp’in kısa bir süre sonra Darulfünun’a dâhil olduğunu ve Sosyoloji Bölümü’nün kuruluşunu gerçekleştirdiğini belirtir. Bundan sonra sosyoloji bağımsız bir disiplin olarak üniversitede yerini almıştır (Coşkun, 199, s. 15).

Parin ve Demirci (2014, s. 366), “Türkiye’de Yükseköğretimde Sosyoloji Öğretimi” adlı dönemselleştirme çalışmalarında, 1914’ten 1930’lu yılların sonuna kadar sosyoloji disiplininin İÜEF Sosyoloji Kürsüsü dışında bir gelişme gösteremediğini belirtmişlerdir. Eserlerindeki önemli vurgulardan bir diğeri ise, İÜEF Sosyoloji Kürsüsü’nün açıldığı 1914’ten Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü’nde ders olarak açıldığı 1939 yılına kadar sosyolojinin, İÜEF Sosyoloji Kürsüsü ile birlikte İçtimaiyat Darülmesai (1915), Mesleki İçtimai Derneği (1918) ve Türk Felsefe Cemiyeti (1928) gibi düşünce kuruluşları içinde tartışma alanı ve zemini bulduğudur (Çelebi, 2004; akt. Parin ve Demirci, 2014: 366). İÜEF bünyesindeki Sosyoloji Kürsüsü ise 1961 yılında bağımsız bir bölüm halini alarak Sosyoloji Bölümü adını almıştır (Parin ve Demirci, 2014, s. 366).

Ankara Üniversitesi’nde sosyoloji eğitim ve öğretiminin tarihi ise diğerlerinden daha köklüdür. 1939-1940 yıllarında DTCF Felsefe Bölümü içinde ders olarak açılmış; 1940-41 yılında ders şubesi statüsü verilmiş ve 1948 yılında sosyoloji bir kürsüye çevrilmiştir. Bağımsız bir bölüm olarak kurulması 1982 yılında gerçekleşmiştir (Çelebi, 2010, s. 38). Erbaş (2015, s. 8) İstanbul ekolü ile de karşılaştırdığı DTCF Sosyoloji araştırma konu ve yöntemleri üzerindeki Behice Boran etkisini şu şekilde ele almaktadır: Boran’ın Türkiye’ye kazandırdığı sosyoloji anlayışı, dönemin İstanbul Sosyoloji programında mevcut olandan farklı ve yeni bir anlayıştır. Kısa sürede soluğu kesilmiş olsa da bu farklı sosyoloji anlayışı, ilk dönem DTCF, özellikle de Boran sosyolojisinde açık biçimde görülmektedir. DTCF sosyoloji öncesinde Türkiye’de kurumsallaşmış sosyoloji anlayışında, özellikle de Ziya Gökalp sosyolojisinde, Fransız Durkheim-Comte sosyolojisi etkilidir. Boran Fransız sosyolojisi eğilimini, genel sosyolojik kitaplar yazma biçiminde olduğunu ve araştırmaya pek dalmadıkları ve dolayısıyla da felsefeden ayrılmamış (Sargın, 2010, s. 289) ve de ‘mistik temayyül taşıyan’ (Sargın, 2010, s. 307) bir sosyoloji olarak değerlendirir. Almanya’da tarihten kopmamış, İngiltere’de toplumu bir bütün halinde gözden geçirme (survey) tarzı bir sosyolojinin olduğuna vurgu yapar. Amerika’da ise sosyolojinin felsefeden ayrılması noktasının önemli olduğunu ve önemli sorunları araştırırken bazen de ‘problemsiz araştırmalar’ yapıldığına değinerek Amerikan sosyolojisinin sorunlarını tartışır. Boran tüm bu farklı sosyoloji anlayışlarına yönelttiği eleştiriler ışığında kendi sosyoloji anlayışını DTCF Sosyoloji Programı’nda yaşama geçirir. O dönemin Türkiye’inde tek sosyoloji programında tarihten kopmamış, somut olana yönelmemiş, daha nazari/teorik tartışmalar üzerinden yapılan sosyoloji anlayışının yanı sıra,

etkili olmasa da Fransız Frederic Le Play'in etkisi ile biçimlenen nazari/teorik olmayan ve alan/saha araştırmasına yönelik Prens Sabahaddin'in sosyoloji anlayışı da bulunmaktadır.

Burada kısaca özetlemeye çalıştığımız şekliyle Türkiye'de sosyolojinin tarihi, oldukça eskilere hatta Cumhuriyet öncesine dayanmaktadır. Ancak bu çalışma, sosyolojinin çalışma alanlarını Türkiye Cumhuriyeti'nin tarihi ve sosyolojinin Türkiye'deki varlığı ile sınırlandırmakta; onu bazı temsili örnekler üzerinden ele almaktadır.

2. YÖNTEM

Yazar, Cumhuriyet'in kuruluş yıllarından 1968'e kadarki zaman zarfında gerçekleştirilmiş sosyoloji çalışmaları hakkındaki bilgilere ulaşmak amacıyla, Tezcan'ın (1969) *Türk Sosyoloji Bibliyografyası: 1928-1968* adlı eserini ikincil veri analizine tabi tutmuş; bu tarihten günümüze kadarki süreçle ilgili verileri sağlamak amacıyla ise yakın zamanda gerçekleştirilen literatür çalışmalarından yararlanmıştır. Tezcan'ın (1969) çalışması yayınlanma tarihine, yani 1968'in sonlarına kadar güncellenerek, kapsamlı bir bibliyografya örneği sunduğu için içeriğinin ve sosyoloji çalışma konularının kapsamının, önceliklendirilen konuların günümüze taşınmasının Cumhuriyet tarihi, eğitim tarihi, akademi tarihi ve sosyoloji tarihi ile toplum açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Çalışmada bu bibliyografya eserinden yararlanılması, eserin günümüze kadar matbaa baskısı olarak gelmiş olması, yeni basımlarının bulunmaması ve henüz herhangi bir elektronik versiyonunun bulunmaması da onu sosyoloji güncel yazınına kazandırmak açısından önem arz etmektedir.

3. BULGULAR

Bulgular bölümü, Cumhuriyet'in kuruluşundan 1969 yılına kadar Türkiye'de sosyoloji ve 1969'dan günümüze Türkiye'de sosyoloji konulu alt bölümlerden meydana gelmektedir.

3.1. Cumhuriyet'in Kuruluşundan 1969 Yılına Kadar Türkiye'de Sosyoloji

Cumhuriyet'in ilanından bugüne sosyoloji yazınının gelişimi ve ele aldığı konular üzerinden akademik ilgilerdeki değişimler, öncelikle 1928 ve 1968 yıllarında Türkiye'de yayınlanan sosyoloji kitap ve makaleleri dikkate alması nedeniyle Tezcan'ın (1969) *Türk Sosyoloji Bibliyografyası* eseri dikkate alınarak değerlendirilmiştir.

Yazarın kendisinin de çalışmasında belirttiği gibi, bu Bibliyografya örneği kendisinden önce kaleme alınmış olan Tütengil'in (1949) *Ziya Gökalp Bibliyografyası* ve Barlas'ın (1963) *Nurettin Şazi Kösemihal: Biyografya-Bibliyografya* çalışmaları, kişilerin özel sosyoloji çalışmalarına odaklanarak,

diğer sosyologların çalışmalarını ve sosyolojinin tüm dallarını bu çalışma kadar kapsamadığı için değerlendirmeye alınmamıştır.

Tezcan'ın eserinde belirttiği şekliyle, *Türk Sosyoloji Bibliyografyası* Türkiye'de yeni harflerin kabul tarihi olan 1928 yılı ile 1968 yıllarını kapsamayı planlamıştır (Tezcan, 1969, s. IX); ancak bibliyografyanın yayımlanması 1968 yılı sonlarını bulduğu için söz konusu yılın Ağustos ayından sonraki dört aylık sayıyı da ekleyerek 1968 yılını tamamını içermiştir (Tezcan, 1969, s. 1105). Bu bibliyografyada taranılan kaynaklar arasında 14 farklı bibliyografya ve 66 farklı dergi yer almaktadır. Erkal'a (2011) göre yazar, "gerek sosyoloji sahasında gerekse sosyoloji ile münasebeti olan disiplinleri göz önünde tutarak, 1928'den 1968'e kadar, kırk sene zarfında yayımlanmış kitap ve makaleleri eserin içine almaya çalışmıştır... Bu eser 40 senelik sosyoloji kültürüne açılan bir pencere olarak da vasıflandırılabilir."

Tezcan (1969) hazırladığı *Türk Sosyoloji Bibliyografyası*'nı aşağıdaki ana başlıklar halinde sunmuştur:

- I. Toplumsal Bilimler Metodolojisi ve Araştırma Teknikleri
- II. Sosyoloji Tarihi, Kuramlar ve Genel Sosyoloji
- III. Toplumsal Psikoloji
- IV. Irk ve Toplumsal Yönleri
- V. Kültür, Toplumsal Yapı ve Uygarlık Sosyolojisi
- VI. Karmaşık Yapılar
- VII. Toplumsal Değişme, Ekonomik Kalkınma ve Ekonomik Sosyoloji
- VIII. Kütle Olayı
- IX. Siyasal Etkileşim, Siyaset Bilimi ve Siyaset Sosyolojisi
- X. Toplumsal Farklılaşma
- XI. Köy Sosyolojisi, Toplum Kalkınması ve Bölge Sosyolojisi
- XII. Şehir Sosyolojisi
- XIII. Sanat ve Ahlak Sosyolojisi
- XIV. Eğitim Sosyolojisi
- XV. Din Sosyolojisi
- XVI. Hukuk Sosyolojisi
- XVII. Bilim Sosyolojisi ve Teknoloji
- XVIII. Nüfus Sosyolojisi
- XIX. Aile Sosyolojisi
- XX. Tıp Sosyolojisi
- XXI. Toplumsal Sorunlar ve Toplumsal Refah

Bu başlıkları, ilgili alt başlık sınıflandırmaları ile detaylandırarak gruplandırmış; ancak kronolojik değil alfabetik bir sınıflandırma yapmıştır. Aşağıda, bibliyografyada ilk sıralarda yer alan Toplumsal Bilimler Metodolojisi ve Araştırma Teknikleri; Sosyoloji Tarihi, Kuramlar ve Genel Sosyoloji; Toplumsal Psikoloji; Irk ve Toplumsal Yönleri; Kültür, Toplumsal Yapı ve Uygarlık Sosyolojisi; Karmaşık Yapılar; Toplumsal Değişme, Ekonomik Kalkınma ve Ekonomik Sosyoloji ile Kütle Olayı ana çalışma

konuları ve alt konularıyla ilgili yayınlanmış kitap ve makale sayıları çıkartılarak derlenmiştir.

Tablo 1. 1928-1969 Yılları arası Sosyoloji Araştırma Alanları ve Alt Alanları

Araştırma Alanı ve Alt Alanları	Kitap sayısı	Makale sayısı	Toplam
Toplumsal Bilimler Metodolojisi ve Araştırma Teknikleri			
Toplumsal Bilimler Metodolojisi			
Araştırma Teknikleri			
İstatistik ve İstatistik metotları	13	9	22
	5	9	14
	57	15	72
Toplam	Kitap sayısı	Makale sayısı	108
	75	33	
Sosyoloji Tarihi, Kuramlar ve Genel Sosyoloji			
Sosyolojinin Tarihi	22	46	68
Kuramlar, Düşünceler ve Sistemler			
Sosyolojiye Giriş ve Genel Sosyoloji	48	140	188
	61	97	158
Toplam	Kitap sayısı	Makale sayısı	414
	131	283	
Toplumsal Psikoloji			
Kişilik, Kültür ve Sosyalleşme	37	129	166
Tavırlar [tutum] ve İnançlar			
Liderlik	5	23	28
Otoriterlik ve Otoriter Kişilik			
	3	18	21
	1	2	3
Toplam	Kitap sayısı	Makale sayısı	218
	46	172	
İrk ve Toplumsal Yönleri	6	31	37
Kültür, Toplumsal Yapı ve Uyarlık Sosyolojisi			
Toplumsal Yapı	5	5	10
Kültür			
Toplumsal Antropoloji ve Etnoloji	10	82	92
Uyarlık Sosyolojisi	60	148	208
	17	92	109
Toplam	Kitap sayısı	Makale sayısı	419
	92	327	

Karmaşık Yapılar			
Endüstri Sosyolojisi	40	117	157
Askeri Sosyoloji	6	19	25
Bürokratik Yapılar	8	10	18
Toplam	Kitap sayısı	Makale sayısı	200
	54	146	
Toplumsal Değişme, Ekonomik Kalkınma ve Ekonomik Sosyoloji			
Toplumsal Değişme	65	222	287
Ekonomik Kalkınma ve Ekonomik Sosyoloji	93	380	473
Toplam	Kitap sayısı	Makale sayısı	760
	158	602	
Kütle Olayı			
Kamuoyu	4	15	19
Propaganda	9	8	17
Haberleşme ve Bilgi Sosyolojisi			
Ortaklaşa Toplumsal Davranışlar			
Serbest Zaman Sosyolojisi	11	29	40
	4	9	13
	2	30	32
Toplam	Kitap sayısı	Makale sayısı	121
	30	91	

Kaynak: Tezcan (1969) *Türk Sosyoloji Bibliyografyası: 1928-1968* adlı eserinden derlenmiştir.

Buna göre, Sosyoloji Tarihi, Kuramlar ve Genel Sosyoloji alanında (1. Sosyolojinin Tarihi alt alanında 22'si kitap 46'sı makale olmak üzere toplam 68; 2. Kuramlar, Düşünceler ve Sistemler alt alanında 48'i kitap 140'ı makale olmak üzere toplam 188; 3. Sosyolojiye Giriş ve Genel sosyoloji alt alanında ise 61'i kitap 97'si makale olmak üzere toplam 158) 131'i kitap 283'ü makale olmak üzere toplam 414 yayın yapılmıştır. Toplumsal Bilimler Metodolojisi ve Araştırma Teknikleri alanında (1. Toplumsal Bilimler Metodolojisi alt alanında 13'ü kitap 9'u makale olmak üzere toplam 22; 2. Araştırma Teknikleri alt alanında 5 'i kitap 9'u makale olmak üzere toplam 14; 3. İstatistik ve İstatistik Metotları alt alanında ise 57'si kitap 15'i makale olmak üzere toplam 72) 75'i kitap 33'ü makale olmak üzere toplam 108 yayın yapılmıştır. Bu yayınlarda pozitivizmin sosyal bilimler ve sosyoloji alanındaki yaygın etkisinin olduğu, nicel çalışmalar ve istatistik konularında yapılan yayın sayısının aynı çalışma alanının diğerler alt alanlarına göre oldukça fazla olması ile ilişkilendirilebilir.

1969'lara kadar en çok katkı verilen sosyoloji araştırma konularından bir diğerinin Toplumsal Değişme, Ekonomik Kalkınma ve Ekonomik Sosyoloji olduğu anlaşılmaktadır. Bu alanda (1. Toplumsal Değişme alt

alanında 65'ü kitap 222'u makale olmak üzere toplam 287; 2. Ekonomik Kalkınma ve Ekonomik Sosyoloji alt alanında 93'ü kitap 380'i makale olmak üzere toplam 473) 158'i kitap 602'si makale olmak üzere toplam 760 yayın yapılmıştır. Cumhuriyet kurulduktan sonra gericilik, aydınlar, batılılaşma gibi konularda yapılan çalışmalar, bibliyografyada bu araştırma alanı altında toplanmıştır. Boran (1962, 1964) ve Tütengil'in (1961, 1964, 1966) bu alandaki çalışmalarına rastlanmaktadır.

Toplumsal Psikoloji alanında (1. Kişilik, Kültür ve Sosyalleşme alt alanında 37'si kitap 129'u makale olmak üzere toplam 166; 2. Tavırlar ve İnançlar alt alanında 5'i kitap 23'ü makale olmak üzere toplam 28; 3. Liderlik alt alanında 3'ü kitap 18'i makale olmak üzere toplam 21; 4. Otoriterlik ve Otoriter Kişilik alt alanında ise 1'i kitap 2'si makale olmak üzere toplam 3) 46'sı kitap 172'si makale olmak üzere 218 yayın yapılmıştır. Kültür, Toplumsal Yapı ve Uygarlık Sosyolojisi alanında (1. Toplumsal Yapı alt alanında 5'i kitap 5'i makale olmak üzere toplam 10; 2. Kültür alt alanında 10'u kitap 82'si makale olmak üzere toplam 92; 3. Toplumsal Antropoloji ve Etnoloji alt alanında ise 60'ı kitap 148'i makale olmak üzere toplam 208; Uygarlık Sosyolojisi alt alanında ise 17'si kitap 92'si makale olmak üzere toplam 109) 92'si kitap 327'si makale olmak üzere toplam 419 çalışma bulunmaktadır.

Karmaşık Yapılar konusunda (1. Endüstri Sosyolojisi alt alanında 40'ü kitap 117'u makale olmak üzere toplam 157; 2. Askeri Sosyoloji alt alanında 6'sı kitap 19'u makale olmak üzere toplam 25; 3. Bürokratik Yapılar alt alanında ise 8'i kitap 10'u makale olmak üzere toplam 18) 54'ü kitap 146'sı makale olmak üzere toplam 200 yayın yapılmıştır.

Kütle (Kitle) Olayı alanı yine heterojen bir araştırma alanı olarak görülmüştür. Kamuoyu, propaganda gibi alt alanları olan çalışma konularında Abadan (1956, 1960, 1961, 1964), Berkes (1939), Ozankaya (1968) gibi yazarlar göze çarpmaktadır. Kütle olayı alanında (1. Kamuoyu alt alanında 4'ü kitap 15'i makale olmak üzere toplam 19; 2. Propaganda alt alanında 9'u kitap 8'i makale olmak üzere toplam 17; 3. Haberleşme ve Bilgi Sosyolojisi alt alanında 11'i kitap 29'u makale olmak üzere toplam 40; 4. Ortaklaşa Toplumsal Davranışlar alt alanında 4'ü kitap 9'u makale olmak üzere toplam 13; 5. Serbest Zaman Sosyolojisi alt alanında ise 2'si kitap 30'u makale olmak üzere toplam 32) 30'u kitap 91'i makale olmak üzere toplam 121 yayın yapılmıştır.

Tablo 2. 1928-1969 Yılları arası Sosyoloji Araştırma Alanları ve Alt Alanları (devam)

Araştırma Alanları ve Alt Alanları	Kitap sayısı	Makale sayısı	Toplam
Siyasal Etkileşim, Siyaset Bilimi ve Siyaset Sosyolojisi			
Toplumlar, Uluslar ve Aralarındaki etkileşim			

*Cumhuriyet'in Kuruluşundan Bugüne Türkiye'de Sosyoloji
Geleneğindeki Değişimler: Bibliyografya İncelemesi*

Siyaset Sosyolojisi	72	139	211
Siyaset Bilimi			
Siyaset teorisi	14	23	37
Siyasi sistemler	155	105	260
Siyasi davranış	32	67	99
	98	106	204
Toplam	Kitap sayısı	Makale sayısı	811
	371	440	
Toplumsal Farklılaşma	22	64	86
Köy Sosyolojisi, Toplum Kalkınması ve Bölge Sosyolojisi			
Köy Sosyolojisi			
Genel			
Yaşama standart ve koşulları, yeniliklerin kabulü	44	68	112
Köy-şehir ilişkileri ve göçler			
Köy monografileri ve araştırmaları	10	50	60
Toplum Kalkınması			
Toplum kalkınması kavramı, İlkeleri ve Çeşitli memleketlerde Toplum kalkınması çalışmaları			
Türkiye'de Toplum Kalkınması			
Toplulukların ve Bölgelerin Sosyolojisi	5	39	44
		118	187
	69		
	46	137	183
	31	52	83
	15	20	35
Toplam	Kitap sayısı	Makale sayısı	704
	220	484	
Şehir Sosyolojisi			
Şehir Toplumu ve Şehir Hayatı			
Şehirleşme	30	77	107
Gecekonducular	20	84	104
	16	14	30
Toplam	Kitap sayısı	Makale sayısı	241
	66	175	
Sanat ve Ahlak Sosyolojisi			
Dil ve Edebiyat Sosyolojisi	12	57	69
Sanat Sosyolojisi	11	37	48
Ahlak sosyolojisi	15	29	44
Toplam	Kitap sayısı	Makale sayısı	161

	38	123	
Eğitim Sosyolojisi			
Toplum ve Eğitim	50	131	181
Yetişkin Eğitimi-halk eğitimi	21	75	96
Köy Enstitüleri	7	89	96
Toplam	Kitap sayısı	Makale sayısı	373
	78	295	
Din Sosyolojisi			
Din ve Toplum	47	87	134
Laiklik	4	15	19
Mezhepler	24	22	46
Toplam	Kitap sayısı	Makale sayısı	199
	75	124	
Hukuk Sosyolojisi	20	104	124

Kaynak: Tezcan (1969) *Türk Sosyoloji Bibliyografyası: 1928-1968* adlı eserinden derlenmiştir.

Bibliyografyada ele alınan konular arasında en fazla yayının yapıldığı alanın Siyasal Etkileşim, Siyaset Bilimi ve Siyaset Sosyolojisi olduğu görülmektedir. Türkiye Cumhuriyeti ilan edildiği günden bu yana farklı dönemlerde yaşanan ulusal ve uluslararası politikalar, askeri girişim ve hükümet müdahalelerine sahne olmuştur. II. Dünya Savaşı'nın gölgesinde ilan edildikten sonra Büyük Buhan'ın da etkisinde kalarak diğer ülkelerle ilişkilerini ekonomik ihtiyaçları, kalkınma planları ve yeni siyasi ilkeleri doğrultusunda şekillendirmiştir. 1960 yılında Türkiye'de yaşanan askeri darbe döneminden önce dünyada süregiden Sovyetler Birliği ve ABD arasındaki soğuk savaş gerginliği hatırlanmalıdır. Bu dönem Sovyetler Birliği'nin uzay alanındaki ilerlemeleri dünyada komünizme yönelik inanç ve aynı zamanda korkuyu alevlendirmişti. Asya ve Afrika'daki sömürgeciliğin sona ermesi, Kore (1950-1953) ve Vietnam Savaşları (1955-1975) ile ve Küba Devrimi (1953-1959) ile örtüşüyordu. Dünyada yaşanan bütün bu olayların Türkiye Cumhuriyeti'ni etkilememesi beklenemezdi. Bu olaylar da ülkede ekonomik ve yönetsel buhrana girilmesi ile sonuçlandı. Tüm bu ulusal ve uluslararası boyutta yaşanan toplumsal olaylar sonrası ülkede ve dünyadaki sömürgecilik, milliyetçilik, emperyalizm ve sosyalizme olan ilgi artmıştır. Sosyoloji alanında bu dönemde yapılan çalışma konularının da ilgili dönem ve olaylardan etkilendiği ileri sürülebilir. Berkes (1941b) Yeni İslamcılık ve emperyalizm (1944), Boran (1968) Türkiye ve sosyalizm sorunları, Ülken (1938a, 1938b, 1938c, 1946a, 1946b, 1946c, 1946d, 1946e, 1946f, 1959) imparatorluk, Türkçülük, doğu ve batı ile ilgili eserlerini bu alanda vermişlerdir.

Aristo'nun (1943, 1944a, 1944b, 1946) ve Eflatun [Platon]'un (1942a, 1942b, 1944a, 1944b, 1946, 1962) önemli felsefi eserleri ile Kant'ın (1960)

Ebedi Barış Üzerine Felsefi Deneme, Engels ve Marx'ın (1966) *Sömürgecilik Üzerine*, Zedung'un (1967) *Emperyalizmle Mücadele*, Guitard'ın (1966) *Üçüncü Dünya: Sömürgelelerin Uyanışı* gibi eserlerinin çevirileri yine bu alanda ele alınmıştır. Bibliyografya'ya göre: Siyasal Etkileşim, Siyaset Bilimi ve Siyaset Sosyolojisi alanında (1. Toplumlar, Uluslar ve Aralarındaki Etkileşim alt alanında 72'ü kitap 139'u makale olmak üzere toplam 211; 2. Siyaset Sosyolojisi alt alanında 14'ü kitap 23'ü makale olmak üzere toplam 37; 3. Siyaset Bilimi alt alanında ise A. Siyaset teorisi konusunda 155'i kitap 105'i makale olmak üzere toplam 260; B. Siyasi sistemler konusunda 32'si kitap 67'si makale olmak üzere toplam 99; C. Siyasi davranış konusunda ise 98'i kitap 106'sı makale olmak üzere toplam 204) 371'i kitap 440'ı makale olmak üzere toplam 811 yayın yapılmıştır (Tablo 2).

Köy ve Şehir Sosyolojisi, Türkiye Cumhuriyeti'nin I. Dünya Savaşı sonrası hızlı sanayileşmenin yeni kurulan ülkedeki etkileriyle birlikte, nüfusun köylerden kentlerde doğru yöneldiği sürece paralel olarak gelişmiştir. Bibliyografyaya göre, Köy sosyolojisi eserleri daha çok 1938 yılı ve sonrasında kaleme alınmış; daha çok 1950 sonrasında yoğunlaşmıştır. Ülkede Köy Enstitüleri'nin kurulması ve kapatılması süreci yine bu döneme rastlamıştır. 1938 yılı öncesinde kaleme alınan Köy Sosyolojisi konulu eserlerin topluma daha çok Kemal (1933a, 1933b, 1934a, 1934b, 1934c, 1934d) tarafından kazandırıldığı ve daha çok genel konularda ele alındığı görülmektedir. Tütengil'in (1950, 1952, 1962-63, 1964, 1966) çalışmaları ise daha çok köy enstitülerini ve aydınları kapsamıştır. Yine bu dönemlerde Kıray (1968) ve Yavuz (1968) gibi sosyologların köylülük sorununu Beş Yıllık Kalkınma Planları kapsamında ele alıp tartıştığı görülmektedir. Yazarların bu çalışmalarının sayıca diğerlerinden çok fazla olmasının köy ve köylülük sorununun o dönemlerde toplumda ne kadar endişe yarattığına ve bununla eş anlı olarak sosyoloji alanında dikkate alındığına işaret etmektedir. Bibliyografyaya göre bu alanda verilen eser sayıları şu şekildedir: Köy Sosyolojisi, Toplum Kalkınması ve Bölge Sosyolojisi alanında (1. Köy Sosyolojisi alt alanı; A. Genel konularda 44'ü kitap 68'i makale olmak üzere toplam 112; B. Yaşama standart ve koşulları, yeniliklerin kabulü konularında 10'u kitap 50'si makale olmak üzere toplam 60; C. Köy-şehir ilişkileri ve göçler konusunda 5'i kitap 39'u makale olmak üzere toplam 44; D. Köy monografileri ve araştırmaları konusunda 69'u kitap 118'i makale olmak üzere toplam 187; 2. Toplum Kalkınması alt alanı; A. Toplum kalkınması kavramı, İlkeleri ve Çeşitli memleketlerde Toplum kalkınması çalışmaları konularında 46'sı kitap 137'si makale olmak üzere toplam 183; B. Türkiye'de Toplum Kalkınması konusunda 31'i kitap 52'si makale olmak üzere toplam 83; 3. Toplulukların ve Bölgelerin Sosyolojisi alt alanında 15 'i kitap 20'si makale olmak üzere toplam 35) 220'si kitap 484'ü makale olmak üzere toplam 704 yayın yapılmıştır. Şehir Sosyolojisi alanında ise (1. Şehir Toplum ve Şehir Hayatı alt alanında 30'u kitap 77'si makale olmak üzere toplam 107; 2. Şehirleşme alt alanında 20'i kitap 84'u makale olmak üzere toplam 104; 3.

Gecekondu alt alanında ise 16'sı kitap 14'ü makale olmak üzere toplam 30) 66'sı kitap 175'i makale olmak üzere toplam 241 yayın yapılmıştır (Tablo 2).

Bibliyografyada yer alan kategorilerden bir diğeri sanat ve ahlak sosyolojisi çalışma alanı olmuştur. Sanatın çalışma alanının estetik ve güzellik ile ilgili olması, ahlakın alanının ise iyiye ulaşmak olduğu düşünüldüğünde bu ikisinin çalışma alanlarının sanat ve ahlak konularının aynı başlık altında toplanmış olmasını açıklamaktadır. Sanat ve Ahlak Sosyolojisi alanında (1. Dil ve Edebiyat Sosyolojisi alt alanında 12'si kitap 57'si makale olmak üzere toplam 69; 2. Sanat Sosyolojisi alt alanında 11'i kitap 37'u makale olmak üzere toplam 48; 3. Ahlak sosyolojisi alt alanında ise 15'i kitap 29'u makale olmak üzere toplam 44) 38'i kitap 123'ü makale olmak üzere toplam 161 yayın yapılmıştır. Alt alanlardan takip edileceği üzere, incelenen zaman dilimi içinde sanat sosyolojisi ve ahlak sosyolojisinin çok fazla rağbet görmediği ve birbirine yakın oranlarda ele alındığı izlenmektedir. Boran (1943b, 1943c, 1944), ve Boratav'ın (1941, 1942) sanat sosyolojisi alanında da eserler verdiği; ayrıca Bukharin (1968), Camus (1965) ve Marx (1968) gibi düşünürlerin bu alandaki eserlerinin çevrilerek literatüre katkı verildiğini görmekteyiz.

Eğitim Sosyolojisi alanında (1. Toplum ve Eğitim alt alanında 50'si kitap 131'i makale olmak üzere toplam 181; 2. Yetişkin Eğitimi-Halk Eğitimi alt alanında 21'i kitap 75'i makale olmak üzere toplam 96; 3. Köy Enstitüleri alt alanında ise 7'si kitap 89'i makale olmak üzere toplam 96) 78'i kitap 295'i makale olmak üzere toplam 373; din Sosyolojisi alanında (1. Din ve Toplum alt alanında 47'si kitap 87'si makale olmak üzere toplam 134; 2. Laiklik alt alanında 4'ü kitap 15'i makale olmak üzere toplam 19; 3. Mezhepler alt alanında ise 24'ü kitap 22'si makale olmak üzere toplam 46) ise 75'i kitap 124'ü makale olmak üzere toplam 199 yayın yapılmıştır.

Tablo 3. 1928-1969 Yılları arası Sosyoloji Araştırma Alanları ve Alt Alanları (devam)

Araştırma Alanları ve Alt Alanları	Kitap sayısı	Makale sayısı	Toplam
Bilim Sosyolojisi ve Teknoloji	11	37	48
Nüfus Sosyolojisi	52	138	190
Aile Sosyolojisi			
Aile Sosyolojisi	18	61	79
Çocuk Sosyolojisi ve Sosyalleşme			
Ergenlik Çağı ve Gençlik	22	23	45
Toplumsal Yönden Kadın ve Sorunları	19	68	87
Cinsel Davranış Sosyolojisi	40	57	97
	6	5	11

Toplam	Kitap sayısı 105	Makale sayısı 214	319
Tıp Sosyolojisi	8	35	43
Toplumsal Sorunlar ve Toplumsal Refah			
İhtiyarlığın Toplumsal Yönleri Toplumsal Çözülme	2	4	6
Toplumsal Hizmet Suçluluk	1	10	11
Kriminoloji			
Çocuk suçluluğu	22	37	59
Yetişkinlerde suçluluk	16	26	42
	20	48	68
	4	13	17
Toplam	Kitap sayısı 65	Makale sayısı 138	203
TOPLAM ¹	1723	4056	5779

Kaynak: Tezcan (1969) *Türk Sosyoloji Bibliyografyası: 1928-1968* adlı eserinden derlenmiştir.

Aile Sosyolojisi alanında (1. Aile Sosyolojisi alt alanında 18'i kitap 61'i makale olmak üzere toplam 79; 2. Çocuk Sosyolojisi ve Sosyalleşme alt alanında 22'i kitap 23'ü makale olmak üzere toplam 45; 3. Ergenlik Çağı ve Gençlik alt alanında 19'u kitap 68'i makale olmak üzere toplam 87; 4. Toplumsal Yönden Kadın ve Sorunları alt alanında 40'ı kitap 57'si makale olmak üzere toplam 97; 5. Cinsel Davranış Sosyolojisi alt alanında 6'sı kitap 5'i makale olmak üzere toplam 11) 105'i kitap 214'ü makale olmak üzere toplam 319 yayın yapılmıştır.

Toplumsal Sorunlar ve Toplumsal Refah alanında (1. İhtiyarlığın Toplumsal Yönleri alt alanında 2'si kitap 4'ü makale olmak üzere toplam 6; 2. Toplumsal Çözülme alt alanında 1'i kitap 10'u makale olmak üzere toplam 11; 3. Toplumsal Hizmet alt alanında 22'si kitap 37'si makale olmak üzere toplam 59; 4. Suçluluk alt alanı; A. Kriminoloji konusunda 16'sı kitap 26'sı makale olmak üzere toplam 42; B. Çocuk suçluluğu konusunda 20'si kitap 48'i makale olmak üzere toplam 68; C. Yetişkinlerde suçluluk konusunda 4'ü kitap 13'ü makale olmak üzere toplam 17) 65'i kitap 138'i makale olmak üzere toplam 203 yayın yapılmıştır.

Yeni dönemde daha çok ele alınmaya başlanan alanlarda görece daha az sayıda çalışmalar yapıldığı gözlenmiştir. Örneğin, Irk ve Toplumsal Yönleri alanında 6'sı kitap 31'i makale olmak üzere toplam 37 yayın yapılmıştır. Tıp Sosyolojisi alanında 8'i kitap 35'i makale olmak üzere toplam 43 yayın yapılmıştır. Bilim Sosyolojisi ve Teknoloji alanında 11'i kitap 37'si

¹ Üç tabloda yer alan değerlerin toplamıdır.

makale olmak üzere toplam 48 yayın yapılmıştır. Toplumsal Farklılaşma alanında 22'si kitap 64'ü makale olmak üzere toplam 86 yayın yapılmıştır.

Nüfus Sosyolojisi de üreme meseleleri ve nüfusun politik gücünün yeni yeni anlaşılmasıyla birlikte ortaya çıkan bir alan olarak ele alınabilir. Bu alanda da bibliyografyaya göre, 52'si kitap 138'i makale olmak üzere toplam 190 yayın yapılmıştır.

Bu bölümde Tezcan'ın (1969) *Türk Sosyoloji Bibliyografyası 1928-1968* adlı eseri incelemeye tabi tutulmuş, bazı toplumsal olaylar ışığında ele alınan konular ve sosyologlara kısa atıflarda bulunulmuştur. 1969 sonrası Sosyoloji bilim dalı kapsamında ele alınan konular ise kısaca aşağıdaki gibidir.

3.2. 1969'dan Günümüze Türkiye'de Sosyoloji: Ne Değişti?

Teknolojinin ve internet erişiminin sağladığı imkanlar dolayısıyla, sosyoloji alanında diğer alanlarda olduğu gibi, kitap ve makale konu, sayı ve çeşitliliği artmış; ayrıca bu çalışmalara erişim de kolaylaşmıştır. Büyük oranda bu sebeplerden dolayı, Tezcan'ın (1969) masa başı ve ikincil veriler üzerinden hazırladığı bu bibliyografya çalışması gibi geniş çaplı bir bibliyografya o tarihten sonra hazırlanmamıştır.

Parin (2014, s. 189) Türkiye üniversitelerinde sosyoloji bölümlerinin kuruluşunu beş dönem içinde ele almaktadır:

1. *Kuruluş Dönemi* (1914-1950): Sosyolojinin, İÜEF Sosyoloji Bölümü kimliği ile üniversiteye yerleştiği başlangıç evresidir.

2. *Yerleşme Dönemi* (1950-1980): Bu dönem, Hacettepe Üniversitesi'nde lisans derecesi veren bağımsız bir sosyoloji programının açıldığı ve sosyolojinin sosyal bilim çatısı altında üniversitelerde yer edinmeye çalıştığı bir dönem özelliği göstermektedir.

3. *Kurumsallaşma Dönemi* (1980-1990): Sosyolojinin Selçuk, Anadolu, Boğaziçi, Cumhuriyet, Ege, Fırat, ODTÜ, Ankara, İnönü ve Atatürk üniversitelerinde, Türkiye'deki büyük kent üniversitelerinde yer edindiği ve bölüm sayısının 13'ü bulduğu bir evredir.

4. *Genişleme Dönemi* (1990-2000): Sosyoloji bölümlerinin Türkiye sathına yayıldığı, sayıca bir önceki döneme göre iki katına çıktığı ve genişleyerek arttığı bir dönemdir.

5. *Yaygınlaşma Dönemi* (2000-2010): Bu dönemde sosyoloji, Türkiye'de yeni kurulan üniversitelerde açılan sosyoloji bölümleriyle birlikte yerleşik ve yaygın bir özellik kazanmıştır.

Parin'in (2014) sınıflandırdığı şekliyle bu *Yerleşme* ve *Kurumsallaşma* dönemlerinde sosyoloji çalışma alanlarının nasıl farklılık gösterdiği sorusuna, konu ile ilgili çalışmasında Özcan (2009) yanıt aramıştır. Özcan (2009, s. 228) Türkiye'de sosyolojinin zaman içinde değişen temaları üzerine yaptığı çalışmasında, 1960 darbesinde olduğu gibi 1980 darbesinin de sosyoloji

çalışma alanlarını etkileyen önemli bir toplumsal olay, kırılma noktası olduğunu vurgulamıştır. Ancak bu ikisi arasındaki muhtemelen en önemli farkın 1960 darbesi sonrası Marksizm'in sosyolojiye dahil edilmesi; 1980 darbesi sonrası ise sosyolojiden ihraç edilmesi olduğunu belirtmektedir (Özcan, 2009, s. 228). Özcan (2009)'a göre 60'lı 70'li ve 80'li yıllar Türkiye'sinde sosyoloji çalışma alanlarının geçirdiği değişiklikler aşağıdaki gibi özetlenebilir:

Tablo 4. 1960-2000li Yıllar arası Sosyoloji Araştırma Alanları ve Alt Alanları

Sosyoloji konuları ve dönemleri	1960 lar	1970 ler	1980 ler	Bugün (2000ler)
Marksizm'e ilgi	Çok	Çok	Az	Az
Osmanlı tarihine ilgi	Çok	Çok	Az	Az
İktisat, iktisadi kalkınma ve siyaset temelli bakış açısı	Çok	Çok	Az	Az
Kültürel ve mikro siyasal sorunlara ilgi: Laiklik İslam Modernleşme Örtünme Demokratikleşme Devlet-toplum ilişkileri Din-devlet ilişkileri	Az	Az	Çok	Çok
Kapitalizme ve emperyalizme ilgi	Az	Az	Çok	Çok
Üretim ve emek çalışmalarına ilgi	Çok	Çok	Az	Az
Ulus-devlet kavramına ilgi	Çok	Çok	Az	Az
Dünyayla entegrasyon Transformasyon	Az	Az	Çok	Çok
Ulus-altı kavramlara ilgi: Cemaatler Etnisite Kimlik Aidiyet	Çok	Çok	Az	Az
Tüketim/boş zaman çalışmaları	Az	Az	Çok	Çok
Diğer yeni dönem konularına ilgi: Demokrasi Özgürleşme Sivilleşme Çokkültürlülük Küreselleşme Yerelleşme	Az	Az	Çok	Çok

Tarihsellikten kopuş	Az	Az	Çok	Çok
Post-modernizm etkileri	Yok	Yok	Az	Çok
Doğa bilimleri-pozitivizm etkisi:	Çok	Çok	Az	Az
Açık seçiklik				
Kesinlik				
Nesnellik				
Basitlik				
Doğruluk				
Gerçeklik				
Genel geçerlilik				

Kaynak: Özcan'ın (2009) çalışmasından derlenmiştir.

Görülebileceği gibi, özellikle 1980'lerden sonra dünyadaki ve Türkiye'deki toplumsal olaylar ve kırılmaların etkisiyle sosyoloji alanındaki çalışma konuları da ciddi bir dönüşüm geçirmiştir. Özcan'ın (2009, s. 227) ifadesiyle “Batılı modernleşme teorilerine özgü üretim/iktisat/endüstri/kalkınma eksenli açıklamalar ve ulusal-evrensel gerilimine dayalı yaklaşımlar yerini tüketim, kültür, gelenek, tekil olanı öne çıkaran açıklamalara” bırakmıştır.

1980 sonrasının sosyolojinin araştırma konuları üzerindeki bu etkilerine, yarattığı değişimlere rağmen, pek çok üniversitenin yine bu dönemden sonra açılmış olduğunu, diğer bir deyişle sosyoloji eğitiminde *kurumsallaşma dönemi*ni başlattığını görüyoruz. Örneğin, Selçuk, Anadolu, Boğaziçi, Cumhuriyet, Ege, Fırat, ODTÜ, Ankara, Mimar Sinan, İnönü Üniversiteleri Sosyoloji Bölümlerinin 1980-85 yılları arasında; Atatürk ve Uludağ Üniversitesi'nin 1986-1990 yılları arasında; Sakarya, Koç, Mersin, Dumlupınar, Muğla, Süleyman Demirel ve Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nin 1991-1995 yılları arasında açıldığı bilinmektedir (Parin, 2014: 188). Galatasaray, Marmara, On Dokuz Mayıs gibi Üniversitelerde Sosyoloji bölümlerinin açılışı ise günümüze daha yakın tarihlerde gerçekleşmiştir.

Sonuç

Bu çalışma, Cumhuriyet tarihinden 1968 yılına kadar yapılan Sosyoloji ile ilgili konuların Tezcan'ın (1969) *Türk Sosyoloji Bibliyografyası* adlı eserinin incelenmesi üzerinden; bu tarihten günümüze kadarki sürecin ise ilgili literatür çalışmaları üzerinden değerlendirilmesi ile hazırlanmıştır.

Özcan'ın (2009) incelediği dönem için oldukça eleştirel yaklaştığı görülmüştür. Ancak yakın dönemde ele alınan konuları eleştiren tek sosyolog Özcan olmamıştır. Özellikle son dönemde müfredatlarında yer alan konular, farklı organizasyonlarla olan araçsal işbirlikleri dolayısıyla günümüz üniversiteleri; onları pazara ve politik koşullara uygun bilim yapma anlayışını geliştirme çabaları nedeniyle eleştiren yakın tarih sosyologlarımızdan biri olan Nalbantoğlu (2007, s. 182) tarafından “kitle üniversiteleri,” bu şekilde bilim yapma çabası içinde olan akademisyenler ise “beyaz yakalı işçiler ordusu” olarak nitelendirilmiştir.

Ancak dikkate alınması gereken bir durum, görece kozmopolit şehirlerde yer alan üniversitelerin Sosyoloji Bölümleri ile taşrada yer alanların çalışma alanları ve kuruluş amaçlarının birbirinden farklılaşabildiğidir. Örneğin, Parin (2014, s. 190) az gelişmişlik, yoksulluk, çarpık kentleşme, güvenlik gibi dönem itibarıyla hassas sorunların olduğu bir bölgede sosyoloji bölümünün açılmasını dönemin liberal politikalarının sonucu olarak değerlendirmektedir. Yine bu nedenle, “1990’lı yılların ortasında YYÜ Sosyoloji bölümü lisans ders programında *Doğu ve Güneydoğu Anadolu’nun Toplumsal Tarihi ve Doğu ve Güneydoğu Anadolu’nun Toplumsal Yapısı* isimli derslerin yer alması Türkiye’nin 1990 sonrası toplumsal, siyasal ve ekonomik yapısıyla ilintilenebilir.” (Parin, 2014, s.190)

1960lı yılların Sosyoloji bilim anlayışı ve ele aldığı konularla; 1980li yılların bilim anlayışı ve ele aldığı konular anlaşılacağı üzere birbirinden oldukça uzağa düşmektedir. Bu çalışma, söz konusu bilim anlayışları ve araştırma konularını, ilgili dönem içerisinde sahne olunan toplumsal olaylar ve tarihsel süreçlerle olabildiğince ilişkilendirerek ilgili değişimi gözler önüne sermeyi amaçlamıştır. Gelenen noktada hem sosyoloji bilim dalları hem diğer sosyal bilim disiplinleri yapıcı ve sert eleştirileri hak etmektedir; ancak günümüzün koşulları ve ihtiyaçlarının her şey gibi toplumu ve sosyolojiyi de etkilememesi neredeyse mümkün olmamaktadır. Bir bilim dalı olarak sosyolojinin değişen bu koşul ve ihtiyaçlarla olan söz konusu etkileşimi, bilimsel-eleştirel-tarihsel düşünme, araştırma yapma ve araştırma konularını nesnel-bağımsız olarak belirleyebilme ilkelerinden uzaklaşmadan sürdürmesi cumhuriyetin, ülkenin ve dünyanın geleceği için en doğru yol olacaktır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış Bağımsız

Yazar Katkısı: Gülsevım Evsel: %100

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışma için destek alınmamıştır.

Etik Onay: Bu çalışma etik onay gerektiren herhangi bir insan veya hayvan araştırması içermemektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı: Çalışma ile ilgili herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Peer Review: Independent double-blind

Author Contributions: Gülsevım Evsel: 100%

Funding and Acknowledgement: No support was received for the study.

Ethics Approval: This study does not contain any human or animal research that requires ethical approval.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest with any institution or person related to the study.

Kaynakça

- Abadan, N. (1956). *Halk efkari mefhumu ve tesir sahaları*. Yeni Matbaa.
- Abadan, N. (1960). Kütle haberleşme vasıtaları. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 15(1).
- Abadan, N. (1964). Halkoyu ve meseleleri ders notları. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları*.
- Abadan, N. (1961). “Cumhuriyet” ve “Ulus” gazeteleri hakkında muhteva tahlili. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 16(2).
- Aristo (1943). *Atinalıların devleti* (Çev. H. Oppermann ve S. Yakup Baydur). Maarif Basımevi.
- Aristo (1944a). *Politika*. Maarif Basımevi.
- Aristo (1944b). *Politika (I-III)*, (Çev. N. Berkes). Maarif Basımevi.
- Aristo (1946). *Politika (IV-VIII)*, (Çev. N. Berkes). Milli Eğitim Basımevi.
- Barlas, H. U. (1963). *Nurettin Şazi Kösemihal: Biyografya-bibliyografya*, İstanbul Matbaası.
- Berkes, N. (1941a). Garp medeniyeti ve biz. *Yurt ve Dünya Mecmuası*, 2(9).
- Berkes, N. (1941b). Yeni İslamcılık. *Yurt ve Dünya Mecmuası*, 2(8).
- Berkes, N. (1944). Emperyalizm. *Yurt ve Dünya Mecmuası*, 5(40).
- Boran, B. S. (1940). Sosyoloji bakımından hümanizma. *Yücel Mecmuası*, 11(66).
- Boran, B. S. (1943a). Hümanizmanın sosyal şartları. *Adımlar Mecmuası*, 1(8).
- Boran, B. S. (1943b). Sanatın sosyal şartları ve roman. *Adımlar Mecmuası*, 1(6).
- Boran, B. S. (1944). Sanatta konu meselesi. *Adımlar Mecmuası*, 1(11).
- Boran, B. S. (1962). Memleket kalkınması ve aydınlar. *Yeni Ufuklar Dergisi*, 11(124).
- Boran, B. S. (1964). Yakın tarihimizde yönetici, aydın kadro ve kalkınma sorunumuz. *Sosyal Adalet Dergisi*, 2(8).
- Boran, B. S. (1968). *Türkiye ve sosyalizm sorunları*. İstanbul Matbaası.
- Boratav, P. N. (1941). San’at eseri ve halk terbiyesi. *Yurt ve Dünya Mecmuası*, 2(10).
- Boratav, P. N. (1942). Sanat ve ilimde millet ve insanlık. *Yurt ve Dünya Mecmuası*, 3(24).
- Coşkun, İ. (1991). *75. Yılında Türkiye’de sosyoloji*. Bağlam Yayınları.
- Çelebi, N. (2010). Türkiye’de Sosyoloji. E. Eğribel ve U. Özcan (Ed.), *Türk sosyologları ve eserleri-II: Temel Tartışmalar* içinde (53-94). Kitabevi Yayınları.
- Eflatun (1942a). *Alkibiades I-II* (Çev. İ. Şahinbaş). Maarif Basımevi.
- Eflatun (1942b). *Devlet I-II* (Çev. S. Sinanoğlu ve A. Erhat). Maarif Basımevi.

- Eflatun (1944). *Devlet III* (Çev. A. Erhat). İstanbul.
- Eflatun (1946). *Devlet IV* (Çev. Türkan Uzel). Ankara.
- Eflatun (1944). *Devlet adamı* (Çev. B. Boran ve M. Karasan). Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Engels, F. ve Marx, K. (1966). *Sömürgecilik üzerine* (Çev. S. Hilav) Gerçek Yayınevi.
- Erbaş, H. (2015). Türkiye'de bedeller ödemiş bir sosyolojik düşünce ustası: Sosyolog Behice Boran. *Mülkiye Dergisi*, 39(3), 5-57.
- Erbaş, H. (2016). Bir cumhuriyet çınarı: sözlü tanıklarla Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin 75 yılı. İstanbul: *Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları*.
- Erkal, M. E. (1968). Türk sosyoloji bibliyografyası. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 27(3-4), 419-421.
- Guitard, O. (1966). *Üçüncü dünya: sömürgelerin uyanışı* (Çev. A. Angın). Akşam Gazetesi Yayınları.
- Kant, I. (1960). *Ebedi barış üzerine felsefi deneme* (Çev. S. Meray ve Y. Abadan). Ajans-Türk Matbaası.
- Kemal, N. (1933a). Köy seferberliğine doğru. *Ülkü Mecmuası*, 1(5).
- Kemal, N. (1933b). Bir köycülük projesi tecrübesi. *Ülkü Mecmuası*, 2(8).
- Kemal, N. (1934a). Köylü hanı. *Ülkü Mecmuası*, 3(16).
- Kemal, N. (1934b). Danimarka köylüsü nasıl uyandı? *Ülkü Mecmuası*, 3(18).
- Kemal, N. (1934c). Köycülük esasları. *Ülkü Mecmuası*, 4(20).
- Kemal, N. (1934d). İdarecilik ve köycülük. *Ülkü Mecmuası*, 4(21).
- Kıray, M. B. (1968). İkinci Beş Yıllık Planda köy ve köylü sorunu. *Mülkiyeliler Birliği Dergisi*, 12.
- Nalbantoğlu, H. Ü. (2003). Üniversite A.Ş.de bir 'homo academicus': "ersatz" yuppie akademisyen. *Toplum ve Bilim*, 97, 7-42.
- Nalbantoğlu, H. Ü. (2007). Diamon'unu yitiren üniversite. *Toplum ve Bilim*, 109, 181-200.
- Özcan, U. (2009). 1980 Sonrasında Türk sosyolojisinde değişen temalar üzerine bazı gözlemler. *Sosyoloji Dergisi*, 3(19), 227-236.
- Parin, S. (2014). 1990 Sonrası Türkiye'de sosyolojik gelişmeler: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nün kısa tarihi üzerine (1995-2011). *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (26), 185-205.
- Parin, S. ve Demirci, E. Y. (2014). Türkiye'de yükseköğretimde sosyoloji öğretimi: Bir dönemselleştirme denemesi (1914-2014). *Sosyoloji Dergisi*, 3(29), 65-382.
<https://doi.org/10.16917/sd.88508>
- Tezcan, M. (1969). *Türk sosyoloji bibliyografyası*. Ankara: Başnur Matbaası.

- Tütengil, C. O. (1949). Ziya Gökalp hakkında bir bibliyografya denemesi. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları*.
- Tütengil, C. O. (1961). Yolunu gözlediğimiz aydın. *İmece Dergisi*, 4.
- Tütengil, C. O. (1949). Köy gerçeği ve aydınlar. *Birlik Dergisi*, 6(65).
- Ülken, H. Z. (1938a). İmparatorluğun tekamülü. *İnsan Mecmuası*, 1(3).
- Ülken, H. Z. (1938b). İmparatorlukların alt bünyesi. *İnsan Mecmuası*, 1(4).
- Ülken, H. Z. (1938c). İmparatorlukların alt bünyesi. *İnsan Mecmuası*, 1(5).
- Ülken, H. Z. (1946a). Bizde Türkçülük: Geciktiren sebepler-doğuşu-büyüyüşü. *İstanbul Mecmuası*, 5(53).
- Ülken, H. Z. (1946b). Tanzimat devrinde Türkçülük. *İstanbul Mecmuası*, 5(54).
- Ülken, H. Z. (1946c). Türkiye dışında Türkçülük. *İstanbul Mecmuası*, 5(55).
- Ülken, H. Z. (1946d). Hayali, siyasi ve hakiki Türkçülük. *İstanbul Mecmuası*, 5(56).
- Ülken, H. Z. (1946e). Türkçülük anlayışımız. *İstanbul Mecmuası*, 5(56).
- Ülken, H. Z. (1946f). Şark ve garp. *İstanbul Mecmuası*, 7(70-71).
- Ülken, H. Z. (1959). Orta Doğu'nun sosyolojisi. *İş ve Düşünce Dergisi*, 25(209).
- Yavuz, F. (1968). Birinci ve İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planlarında köy sorunu, Ankara Üniversitesi. *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 23(2).
- Zedung, M. (1967). Emperyalizmle mücadele (Çev. G. Tezören). *Sol Yayınları*.

Extended Abstract

This study aims to examine the sociological traditions that have emerged and developed in Türkiye since the foundation of the republic through a bibliography. After giving brief information about the subject of the study in the introduction part of the article, the literature on the emergence of the sociological tradition in Türkiye is given in the 1st section. In section 2, the methodology of the study is briefly explained and in section 3, sociology in Türkiye from the foundation of the Republic until 1969 was examined through the analysis of bibliography and literature. The 4th and final section present the conclusion of the study and its contribution to the literature.

Since the discipline of sociology requires being intertwined with the society in which it takes place and develops, the social depressions, events, and changes experienced by the country since the establishment of the Republic in Türkiye have influenced academia, especially the subjects of study of the discipline of sociology. For this reason, the place of bibliographies in the discipline of sociology should be remembered, considering that in order to understand the history of societies, taking into account the research topics and scopes of the discipline of sociology, which has developed within this

society, would be an important step to be taken in this regard. However, considering today's technological developments and especially the different applications and techniques related to information processing and dissemination, it is understood that the studies conducted in the past have not been sufficiently transferred to electronic media.

Tezcan's (1969) *Bibliography of Turkish Sociology* is an important work in this sense. In fact, it includes the bibliographies of the first studies in the field of sociology in Türkiye; however, since it is no longer in print, the sharing of this information is limited to libraries and some private archives. For this reason, in this study, Tezcan's (1969) bibliography is analyzed on the basis of subject and subjected to a kind of classification with the number of related works. This categorization is as follows:

1. Methodology and Research Techniques in Social Sciences
2. History of Sociology, Theories, and General Sociology
3. Social Psychology
4. Race and Social Aspects
5. Sociology of Culture, Social Structure and Civilization
6. Complex Structures
7. Social Change, Economic Development and Economic Sociology
8. Mass Event
9. Political Interaction, Political Science and Political Sociology
10. Social Differentiation
11. Village Sociology, Community Development and Regional Sociology
12. Urban Sociology
13. Sociology of Art and Morals
14. Sociology of Education
15. Sociology of Religion
16. Sociology of Law
17. Sociology of Science and Technology
18. Population Sociology
19. Family Sociology
20. Sociology of Medicine
21. Social Problems and Social Welfare

Due to the fact that sociology has adopted different subjects of study in different times, it is possible to have an idea about the changes and periods that societies go through just by looking at these subjects. The understanding of the science of sociology in the 1960s and the subjects it deals with and the

understanding of science in the 1980s and the subjects it deals with are quite far from each other. This study emphasized the relevant change by associating these conceptions of science and research topics with the social events and historical processes that took place in the relevant period as much as possible.

Accordingly, the findings of this study showed that the most common topics among the studies conducted in Türkiye between the foundation of the Republic and 1969 were *Political Interaction, Political Science and Political Sociology* (n=811), and *Social Change, Economic Development, and Economic Sociology* (n=760). This situation is thought to be caused by the fact that the Republic of Türkiye was the scene of national and international politics, military initiatives, and government interventions in different periods since the day it was proclaimed.

World War II was shaped in line with the economic needs created by the Great Depression, new development plans, and new political principles. Before the 1960 military coup in Türkiye, the Cold War tension between the Soviet Union and the United States was another important social event to be remembered. The advances of the Soviet Union in the field of space, the end of colonialism in Asia and Africa, the Korean and Vietnam Wars, and the Cuban Revolution, all these events directly affected the Republic of Türkiye and thus the fields of study of sociology. Economic and administrative crises were experienced in the country and interest in colonialism, nationalism, imperialism, and socialism increased in Türkiye as in the world. These issues were followed by studies in the fields of *Village Sociology, Community Development, and Regional Sociology* (n= 704) with the influence of the development plans created in line with the new economic and social needs that the Republic was born into and the institutes opened in the field of education.

After the 1980s, with the influence of social events and ruptures in the world and in Türkiye, the subjects of study in the field of sociology underwent a serious transformation. In the words of Özcan (2009, p. 227), "production/economics/industry/development-oriented explanations specific to Western modernization theories and approaches based on the national-universal tension were replaced by explanations that emphasize consumption, culture, tradition and the singular."

This study aims to reveal the relevant change by associating these conceptions of science and research topics with the social events and historical processes in the relevant period as much as possible. It is almost impossible for today's conditions and needs not to affect society and sociology like everything else. It would be the best way for the future of the republic, the country, and the world for sociology as a discipline to continue its interaction with these changing conditions and needs without moving away from the principles of scientific-critical-historical thinking, conducting research and determining research topics objectively and independently.